

על כוונת

פרשת במדבר קוראים סמוך לשבועות. ולא במקרה: בשלחן-ערוך נמסר סימן על כך: "מנו ועצרו", כלומר קורים מנין בני ישראל בפרשת במדבר ועושים חג העצרת. הרי שיש קשר בין במדבר לעצרת. ואמנם, מתן תורה היה במדבר. "בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים... באו מדבר סיני, ושם, במדבר, ניתנה התורה. זהו מהעד האחד. ומהעד השני שבועות הוא חג הבכורים. והרי שני אלה הם תרתי דסתרי, שני הפכים. מדבר הוא מקום אשר לא יודע ולא יצמיח ולא יעלה בו כל עשב, מקום תוהו ליל לשימון, ובכורים הוא סמל הצמיחה והפריחה. ולכן בשבועות מביאים "מנחה חדשה", ו"מהחל חרמש בקמה" מתחילים לספור לחג השבועות. כיצד מתאחדים שני אלה בחג אחד?

① עתה
ולאחר 38 ימים

אבל רמז גדול יש בדבר: העולם בלא התורה הוא מדבר, והעולם עם התורה הוא בכורים. יתר על כן: העולם בלא התורה אף אם הוא גן עדן נהפך להיות מדבר, והעולם עם התורה אף אם הוא מדבר נהפך להיות גן עדן. האדם הראשון היה גן עדן. "בשמחת יצירך בגן עדן מקדם". "הדור נאזו זה העולם" היה מתחילת בריאתו, אבל בלי התורה הרי כבר תיכף ביום הראשון נהפך למדבר, מקום נחש שרף ועקרב, ואח קם על אחיו ורצחו נפש, וכן הלאה והלאה עד דור המבול של "ותמלא הארץ תמס", ותשתת הארץ, ועד דור ההפלגה ועד שהגיע העולם למרום פסגת הרשעות ולשיא של השקר והפסלנות של דור מצרים, ועם שלם לוקח לעבדים, "וימרו את תייהם" וכו'. ואז, כשהגיע העולם לשיא הרשעות, הרעים הרעם — והתורה ניתנה. התורה היא הכח שיכול להפוך את המדבר לעדן ואת החרבן והשממון לבכורים וחיים.

לא לחנם אמרו: "בראשית ברא, בשביל התורה שנקראת ראשית, שנאמר: "ד' קנני ראשית דרכו". חג השבועות הוא לא רק יום מתן תורה, אלא אף יום בריאת העולם. עד עכשיו אין העולם אלא מדבר וגיהנום, ועתה הוא שנעשה עדן ובכורים, וכן אמרו: "ויהי ערב ויהי בקר יום השמיני" הוא יום הששי בסיון. מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימים, ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו". בלא התורה העולם נהפך לתוהו ובוהו. ואין אנו צריכים לתרחיק עדותנו. אף בדורנו ראינו ורואים אין בלי יסודות התורה והאמונה מהפכים את העולם לגיהנום ולמדבר. התורה בלבד היא שיכולה להפוך את המדבר לבכורים, כמו שנאמר: "וישם מדרבה פעדו וערבתה בגודל". וידבר ה' אל משה במדבר סיני (א א)

מתן תורה - במדבר דוקא!

מעמד הר סיני ומתן תורה היו במדבר. יש השואלים מפני מה לא ניתנה תורה בארץ ישראל, הרי "אזרח דארץ ישראל מחכים" (ביב קמז י"ב), וקדושתה תשפיע על המקבלים? שלימות התורה והרבה ממצוותיה אינם אלא בארץ, ומדוע הקדים הקב"ה ונתן לנו את תורתו עוד קודם שהגענו לארץ ישראל?

ביאור הדבר נראה על פי דרשת חז"ל (משנה סוף הענין) על הפסוק בשיר השירים "ביום חתונתו וביום שמחת לבו", שחתונתו זהו מתן תורה. הקשר והחיבור של כלל ישראל עם הקב"ה הוא ע"י התורה.

②
שם
שם

כדי שהשייכות תהיה מושלמת וללא הפרעות של היסח הדעת לדברים אחרים, צריך שהתורה תהיה הדבר היחיד ביניהם. אילו נכנסו לארץ ישראל קודם מתן תורה, עלול היה לקרות שילכו איש לגפנו ולתאנתו, ותורה מה תהא עליה?

ארבעים שנה במדבר, ללא התעסקות בשדה וכרם, הם כ"חדר יחוד" בין הבעל והאשה. בהם מתחזקת השייכות ביניהם. מעולם לא שמענו שחופה תהיה בתוך הלבוש, כי אם היא תיערך בבית, הכלה תצטוך להתעסק בצרכי המטבח, זה לא הזמן המתאים לכך.

במדבר, ללא המצוות התלויות בארץ, כל ההתעסקות היתה בתורה בלבד, ואז נקבע

(א.א.) וידבר ה' אל משה במדבר סיני וגו'.

במדבר רבה (פרשה א,ז) כל מי שאינו עושה עצמו כמדבר הפקר אינו יכול לקנות את החכמה והתורה לכך נאמר במדבר סיני, עכ"ל, וצריך ביאור.

ונראה לפרש שכל זמן שהאדם חי בה"אני שלו אז ה"אני" חוצץ בינו ובין קונו ית', אבל כשעושה את עצמו כהפקר סרה המחיצה בינו לבין הקב"ה, ואז אפשר לזכות לחכמה ולהבנת התורה שהיא דעת אלקים. וענין ההפקרות בחכמת התורה הוא שאם למד הרבה לא יחזיק טובה לעצמו ושלא יתגאה בהוראה, והעיקר שאם יחדש חידושי תורה לא יקפיד אם דורשים דבריו לפני הציבור שלא בשם אומרו. ואם האדם משים עצמו כמדבר הפקר, שאינו חושב שהוא הבעל הבית על חכמתו, זוכה שהי יתן לו חכמה מפיו דעת ותבונה.

ובזה מובן מה שנאמר (פסוק ד) "ואתכם יהיו איש איש למטה איש ראש לבית אבותיו הוא, ואלה שמות האנשים", וממשיך הכתוב להזכיר כל אחד ואחד מהם בשמותיהם כאילו זו הפגישה הראשונה, ותמוה שהרי מנין זה היה באחד לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים, וכבר היו ידועים הנשיאים בשם, שהרי שלשה שבועות מקודם היתה חנוכת המזבח במשכן ואותם ה"אנשים" שנמנו כאן הם היו הנשיאים שהקריבו קרבנות בחנוכת המזבח. עוד יש לדקדק שכאן

נקראים "אנשים" לשון אנשים פשוטים בלי שום מנוי ושררה, על אף היותם אותם הנשיאים שהקריבו אז קרבנותיהם, והיה לו לומר "ואתכם יהיו הנשיאים לבית אבותם." וגם צריך ביאור שתיכף אחר פירוט שמותיהם נאמר (פסוק טז) "אלה קרואי העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי ישראל הם", ותוך כדי דיבור נקראו שוב "אנשים" (פסוק יז) "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות".

והתירוץ הוא שלמדס הקב"ה שאף אם לגבי בני ישראל הם נשיאים ומכובדים, הרי מוטל עליהם לשום את עצמם הפקר כמדבר ולהיות בעיני עצמם כאנשים פשוטים, "ואתכם יהיו איש איש למטה" בלי להתחשב עם שררה והקודמת, "ואלה שמות האנשים" שנבחרו בתורת "אנשים", ועל ידי הנהגה זו ששמו עצמם הפקר כמדבר והשליכו מעליהם כל כבוד עצמי ושררה זכו להשררה האמיתית להיות "ראשי אלפי ישראל".

ובבוא משה ואהרן למנות את בני ישראל "ויקח משה ואהרן את האנשים האלה", ללמדס ענין זה ששימו עצמם כהפקר, "אשר נקבו בשמות" וכהדגשת רש"י בלשונו הזהב "אשר נקבו לו כאן בשמות", פ"י כאן דייקא נקבו למשה בשמות כאנשים פשוטים.

שתי המעלות כאחד - מספר ושם

במספר שמות (א. ב.)

בענין השגחת הקב"ה בעולם, כבר חילקו הראשונים שישנה השגחה פרטית וישנה השגחה כללית.

משל לבנאי שקבע אבן בבנין, הרי האבן חשובה לו מאוד, כי אם יוציא אותה יפול כל הקיר, אבל באבן היחידה הזו מצד עצמה אין לו מטרה וענין כלל, אלא כל אחת מהאבנים מוכרחה להימצא במקומה מפני התפקיד שיש לה להשתלב עם כללות הקיר. זהו משל על ענין ההשגחה הכללית.

אכן כלפי עם ישראל ישנה הנהגה של השגחה פרטית. הקב"ה אוהב את כל יחיד ויחיד אתבה אישית, כאב את בנו, והרי אב שיש לו עשרה בנים, אהבתו כלפי כל אחד

מהם אינה משום שהוא משלים את מספר בני המשפחה, אלא מפני שהוא יקר לו מצד עצמו.

והנה כאן לשון הכתוב: "במספר שמות", ולכאורה אלו שני מושגים סותרים, שכן מספר בדרך כלל מראה על התייחסות כללית. כאשר מפקד שולח אלף חיילים למלחמה, הוא אינו מכיר את כל אחד מהם אישית, וגם אין לכל אחד מהם כח וגבורה לנצח את המלחמה מצד עצמו, אלא ביחד, מכח שהם אלף חיילים, עושים הם חיל במלחמה.

(4) תפארת
לראש

לעומת זאת המושג "שמות" משמעותו הפוכה. זוהי הגדרה אישית לכל אחד לעצמו ובשמו. ובצבא לכל חיל יש מספר, אבל במשפחה, לא יאמר האבא: "מספר שלוש - קום לתפילה"!!! אלא "יענקל'ה, קום לתפילה".

5
100

אמנם, לכל הגדרה ישנה מעלה, וגם במספר, אם חסר אחד - נחסר המספר וממילא נחסר כל הבנין. כאשר נצרכים אלף חיילים למשימה כלשהי, אם יחסר מהמספר - בטלה המשימה. אבל כשישנם עשרה נפשות בבית, ודאי שכל אחד הוא עולם ומלואו, אך הם אינם נמנים במנין, ואם ח"ו חסר אחד, לא בטלה המשפחה, כי מעולם לא היתה סיבה שתהיה המשפחה בנויה דוקא ממספר נפשות זה.

אם כן, כשאמר הכתוב: "במספר שמות", הרי שהיו כאן את שני העניינים כאחד: מצד אחד - "במספר", כל אחד ואחד מעם ישראל השלום לכללות השראת השכינה, ואם חסר אחד, חסר המספר ואין כאן כלום. ומצד שני - "שמות", שמלבד היות כל אחד מעכב בתועלת הכללית, יש לכל יחיד חביבות וחשיבות לעצמו, ומיוחד בשמו ומציאותו להיות עולם שלם לעצמו.

וללמדנו בא על מציאות כל יהודי בכל דור שמעלתו כפולה - במספר ובשם.

זהו ענין מספר בני ישראל: לא רק שהעם צריך שיהיו בו כך וכך אנשים, ואם חסר אחד - חסר רק אותו אחד, אלא צריך את המספר ההוא, ואם חסר אחד בטל הכל ואין כאן כלום, כי כל אחד מעכב הכל, ומכאן נובעת חשיבותו העצומה של המנין.

זהו שאמרו חז"ל במדרש (דברים רבה פ"ז, ח): "אמר רבי שמעון בן יוחאי, מנין אתה אומר אילו היו ישראל חסרים אפילו אדם אחד לא היתה השכינה נגלית עליהן? דתני: 'כי ביום השלישי ירד ה' לעיני כל העם על הר סיני'".

6
6
883

דביקות בירושה ממטה אבותם (ליום מלשון וילוו עליך, הפעם ילוה וכו'), לא התפקדו בתוכם, לא יזכר ולא יפקד להם הדביקות הזו בתוכיותם ובפנימיותם, רק דמיונות שוא ח"ו, וכזה תבין מאמר חז"ל [גדרים פא.]. הזהירו בבני עניים שמהן תצא תורה, והבן.

7 כ' יוני. אקא כ' ק

שאינה ירושה לך. שלא תשיגנה אם לא תיגע בה, כי איננה כירושת אבות שהבן זוכה בלי טורח. וגם בהיות אבותיך חכמים ובנונים מכמה דורות אל תחשוב ותאמר: תורה חוזרת לאכסניה שלה (עי' ב"מ פה, א) בלי עמל, וכי: "פרי צדיק עץ חיים" (משלי יא, ל), אין הדבר כן. כי אם למחזיקים בה ותומכיה. ולאבותיך לבדם נתנה החכמה ולא תירש אותם, ואם תחפוץ בה קנה אותה לעצמך ביגיע כפיד, ואם כה תעשה אשריך וטוב לך.

עתידה המחלוקת להנתן בין השבטים, אם אני אומר לשבטו של יהודה שישרה במזרח והוא אומר א"א אלא בדרום וכן ראובן וכן אפרים... אפר לו הקב"ה דייתיקי יש בידם מיעקב אביהם... כמו שטענו אותו... כן יתנו בדגלים מסכיב למשכן. וזה שאמר כאן "וכן נסעו" ולא התקוטטו ביניהם, מי בראש. - על בית אבתיר, על סמך הצוה של "בית אבתיר, מי ישא המטה של אבי האומה ממזרח ומי מדרום... ולכן נאמר "על בית אבתם" ולא "לבית אבתם".

(א) ואלה תולדות אהרן ומשה. ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות

והלויים למטה אבתם לא התפקדו בתוכם. יש לרמוז שהתורה מלמדת לנו דעת בפסוק הזה לדורות כי נצחיית היא, רהנה יש לפעמים בני צדיקים שסבורים שהצדקות תחזור לאכסניא שלה ואינם יגיעים לדרכי עבודתו י"ש, וכסבורים כשאפילו לא יתייגעו להסיר מסך הסכלות לשיהיו דבקים בקונם, יבוא זה להם בירושה זכות אבותיהם. על זה העידה התורה במקרא קודש הלזה והלויים למטה אבותם, ר"ל הרוצים שיבוא להם

8 אצ"ל עתירה

(לד) ויעשו בני ככל אשר צוה ה'. למה נאמר, הרי בני התאוה לדגלים ואריה נתקנאו בהם, וכשנתן ה' לבני את מאיני נפשם, פשיטא שעשו? וי"ל שבא לומר, שלא התקוטטו. מי ילך בראש ומי כמאסף למחנות, מי במזרח ומי במערב, מי בדרום ומי בצפון (כנהוג אצלנו בעוה"ר בבתי כנסיות). אלא קבלו עליהם את דבר ה' ביד משה. ועי' במאמר הבא. וכן נסעו איש למשפחתו על בית אבתיו. בכ"מ נאמר "לבית אבתיו" וכן "על בית אבתיו", הלא לא דבר דיק הוא? וי"ל ע"פ האמור כמאמר הקודם. שהי' חשש שיתקוטטו מי בראש? ומי במזרח? וכן נאמר בבמ"ר פ"ב, בשעה

משנה ב'
 מעשה בכהו אחד שנה מתעסק, וראה הרצפה
 שהיא קטנה מחברותיה. בא ואמר לחברו. לא
 הספיק לגמור את הדבר עד שיצתה נשמתו, וידעו
 ביחוד ששם הארון נגנז.

(9)
 עד
 קדש

(10) א"כ ו"ל (3)

אמר רב קטינא בשעה שהיו
 ישראל עולין לתל מגללין להם את הפרוכת ומראין להם את הברוכים
 שהיו מעוררים זה בזה ואומרים להן ראו חבתכם לפני המקום כרבת וכו'
 ונראה שחייב רב חסדא ולא יבואו לראות כבלע את הקדש ואמר רב
 יהודה אמר רב בשעת הבגסת כלים לנרתק שלהם אמר רב נחמן משל
 לכלה כל זמן שהיא בבית אביה צנועה מבעלה כיון שבאתה לבית חמיה
 אינה צנועה מבעלה מחייב רב חנא בר רב קטינא מעשה בבית אחד
 שהיה מתעסק וכו' אמר ליה נתגרשה קא אמרת נתגרשה חורו לדבתה
 הראשונה

כסוי: כנים פנים. באלוהים חקיי
 קראו כבוד עדין לא היו נסין
 בשמינה: נפגעה קאמרם. הא
 מעשה בניו עליה לאמר שנתגרשו
 חזרו: למיכסא רשעונה. למחילה
 חיבתן שאין נסין זה כזה:

(11) שיהיה ית' אלה
 איזטימא העשר

ולא יבאו לראות וכו' וכו' (ר' כ')

לכאורה הא כבר כתיב ולא ימותו, ואולי דבא לרמו
 למאי דתקן בשקלים פ"ו מ"ב מעשה בבית
 אחד שהיה מתעסק בקדומו וכו', האמרין ביזמא ודי
 דאין רבנית ראשון היו מראין להם את הסוכים
 משום דמשל לכלה וכל זמן שהיא בבית אביה וכו'.
 מ"ם בבית שני דהיה לאתו נידושין חוזה לחיבתן
 הראשון, ולפיכך נענש לפי שרצה לראות את הארון
 שהיה סמוך בקרקע, ודמי כמו שרצה כענין הנחה לנחוק
 שלהם. וי"ל דהך קרא בא לרמו דאפילו בבית שני ג"כ
 לא יבאו לראות כבלע את הקדש וקאי על הארון כמו
 דכתיב (וישא ר' ה) ושכל וזהו מן וגר את פני פרוכת
 הקדש, ופי' רש"י כנגד מקום קדושתו מכוח כנגד בין
 הכרים הרי דארון וכו' נקרא קדש] שהיה בלוע
 בקרקע כמו שהיה רצה הכותן לראות, ולכן הזהיר
 הכתוב שלא יבאו לראות ולא ימותו כמו שאירע לאותו
 כהן. וידע דאין עונשין אלא אי"כ מההדין ולכן י"ל
 דאזהרה לבית שני נאמר כאן משום דכיון שנתגרשה
 חוזה לחיבתה הראשונה.

וא"כ יש לחשוב דמשום הפחד הזאת
 דשמא יקרה שידחפו זה את זה
 ויבואו לחלל השם ח"ו, אפשר יפחדו לגשת
 בכלל אל העבודה זאת, ואפילו אם יעשו
 אומן ילאנו כל משך העבודה שלא יכשלו
 בחילול המקדש ח"ו, ולא יעשו העבודה
 בשמחה ובהתלהבות, על זה אומר החזקוני
 וחיו, על פי מה שפירש השל"ה תיבת
 ומי צהם (נפר' אמרי ים, ה) שיעשה כל
 המלצה בחיות וצורחות נפלא, כלומר
 שירגיש צנפשו גדול הזכי שזוכה לקיים
 מצות הבורא צ"ה, וכן ידועים דברי הרמ"ש
 ר"ש פ' לולב הגזול צהם הירושלמי צטעס
 דיבש פסול בלולב משום שנאמר לא המחיס
 יהללו י-ה. והוא ג"כ כנ"ל, דלריחם לעבוד
 הקב"ה בחיות. ואז אל תחשבו בענין
 המיתה, אלא אדרבה ולא ימותו דכות
 המלצה יגן עליהם, וכנ"ל.

(12) י"כ שאתה

זאת עשו להם וחיו ולא ימתו בגשתם
 אל קודש הקדשים וכו' (ה, יט).
 יש להעיר דלכאורה וחיו ולא ימותו הוה
 לשנא כפילא. ויש ליישב על פי מה שפירש
 הספורנו הפסוק קודם זה, אל תכריחו את
 פ' שצט' משפחת הקהתי, כלומר שלא ייחוו
 את המשאומ בלופן שזוכה צהם כל הקודם,
 כי צה יקרה שידחפו זה את זה ויחללו
 את הקודש, חוה יהיה סנה להכריחם, אלא
 ימחין כל אחד להיות מלואה ועושה, ע"כ.